

Justitiedepartementet
Enhet L3
105 55 Stockholm
ju.remissvar
@regeringskansliet.se

Remiss av utkast till lagrådsremiss "Privatkopieringsersättning" (Ju2025/01727)

1. Sammanfattning

Svenska Journalistförbundet (nedan emellanåt "förbundet") har tagit del av förslagen i rubricerade utkast till lagrådsremiss, ett utkast som behandlar de förslag och bedömningar som lämnades i det tidigare remitterade betänkandet "Privatkopieringsersättningen i framtiden" (SOU 2022:20). Journalistförbundet lämnade remissvar på den utredningen i september 2022. Av remissmissivet framgår att regeringen vill ha synpunkter på de förslag som skiljer sig från förslagen i betänkandet, det vill säga avsnitt 1, 6.2–6.8 och 7–10. Vi vill trots det inledningsvis uttala att oss att vi anser att det är positivt att regeringen inte går vidare med förslaget om att inrätta en privatkopieringsnämnd med uppgift att meddela föreskrifter om ersättningspliktiga anordningar och ersättningens storlek (vilket framgår av avsnitt 5).

De delar i förslaget vi inte kan tillstyrka är det föreslagna rekvisitet "utnyttjas i förvärvssyfte" och den uttolkning av detsamma som görs i utkastet, och som vi – av flera skäl – argumenterar emot nedan. - Är det mediet som är förlaga för privatkopieringen som ska bedömas utifrån detta rekvisit, eller är mediet där verket "ur-

uppfördes"? Att - som man kan uppfatta motiveringar till detta förslag - tech-företagens plattformar (innehållande sociala medier) inte skulle bedriva "förvärvssyfte" är något vi inte kan ställa oss bakom. Förslaget att undanta ensamrätten i 49 a § URL (fotografisk bild) från privatkopiering ("PKE") kan vi heller inte tillstyrka.

Förutom dessa synpunkter ställer vi oss ändå bakom förslagets huvuddrag, som vi ser som ett viktigt steg framåt för att bättre anpassa regelverket till det bakomliggande EU-direktivet.

2. Rätten till ersättning – generellt

I rubric utkast föreslås att upphovsmän vars ensamrätt har inskränkts för kopiering för privat bruk och vars verk utnyttjats i förvärvssyfte ska ha rätt till ersättning under förutsättning att de inte endast i obetydlig omfattning påverkas ekonomiskt av inskränkningen. I det aktuella utkastet föreslås att motsvarande rätt ska gälla för utövande konstnärer, framställare av ljud- eller bildupptagningar samt radio- och TV-företag s k "signalrätt", men inte övriga ensamrättigheter i 5 kap URL.

I utkastet konstateras att det inte längre kan förutsättas att endast upphovsmän vars verk har sänts ut eller getts ut på vissa anordningar lider skada vid privatkopiering som inte är obetydlig. Rättsutvecklingen på EU-nivå talar för en mer flexibel ordning som möjliggör att förekomsten och omfattningen av ersättningsgrundande privatkopiering kan avgöras i tillämpningen (jfr prop. 2024/25:137). I rubric utkast föreslås det därför, i likhet med utredningen, att det inte längre ska vara en förutsättning för ersättningsrätt att verk har sänts ut i radio eller tv eller getts ut på en anordning som DVD/CD osv.

Journalistförbundet har länge efterfrågat en förändring av ersättningsrätten i detta avseende. Förbundet påtalade i sitt remissvar 2022 att den nuvarande ersättningsordningen högst väsentligt avviker från den ersättningsrätt för privatkopiering som föreskrivs inom EU, som såväl pekar mot att det bör finnas en PKE-rätt till texter och stillbilder liksom till drama/serier som endast tillgängliggörs on-line. Vi kan därtill påpeka att i vår egenskap av medlem i Bildupphovsrätt Sverige (BUR) har vi under minst 10 års tid, tillsammans med övriga bildorganisationer, argumenterat för att bilder måste komma ifråga för PKE, inte bara när de sänds i TV. Mot den bakgrunden är det – förstås – självklart att Journalistförbundet tillstyrker den föreslagna utvidgningen.

En principiell skillnad mellan dagens reglering och det som föreslås i utkastet till lagrådsremiss är att den nya regleringen knyts till inskränkningen i rätten att kopiera för privat bruk istället för som idag till vissa former av tillgängliggöranden för allmänheten. Förbundet delar uppfattningen att ersättningsordningen så långt som möjligt bör vara teknikneutral och framtidssäker. Journalistförbundet tillstyrker det

principiella anslaget i förslaget, att rätten till ersättning knyts till inskränkningen av ensamrätten i 12 § URL.

En utmaning för lagstiftaren med en utvidgning av PKE:n är att exvis allt material på Internet, t ex utländskt material, därmed – i princip – omfattas. En sådan utvidgning av PKE som knyts till 12 § URL innebär därför att upphovsmän som snarare är privatpersoner i största allmänhet – eller *på annat sätt* inte i första hand kan uppfattas som något annat än professionella upphovsmän – kommer att beröras i större omfattning än idag. Att mot den bakgrunden begränsa rätten på ett eller annat sätt genom nya avgränsande rekvisit i lagtexten, som tar sikte på att undanta dylika "diverse upphovsmän", är därför nödvändigt.

Det är emellertid viktigt för lagstiftaren att känna till att det bland (som det kan uppfattas) professionella upphovsmän och utövande konstnärer finns en mycket stor andel som har ett annat "vanligt" yrke vid sidan om sitt skapande, ett yrke som i många fall kan vara deras huvudsakliga syssla rent ekonomiskt. Som säkert framkommit i andra sammanhang (t ex i samband med remissyttranden från olika konstnärsorganisationer på SOU 2022:23 "En oavvislig ersättning") är det ett stort problem bland konstnärliga och litterära yrkesutövare idag att de upphovsrättsligt baserade ersättningarna minskat högst väsentligt. På grund härav är det nödvändigt av krasst ekonomiska skäl att ha en annan sysselsättning "vid sidan om". Samtidigt återfinns också på den upphovsrättsliga marknaden personer som i första hand uppfattas som något annat – akademiker, politiker, jurister, debattörer, osv – men som kan nå en stor publik ändå, t ex som författare. Därtill har det alltid funnits yrkesutövare som rör sig mellan genrer; t ex journalister som "vid sidan om" verkar som textförfattare och kompositörer (låtskrivare) inom populärmusiken. Ytterligare nya grupper, som i högsta grad bedriver förvärvsverksamhet – är s k "you-tubers" och influerare. Att hitta en "formel" som på ett ändamålsenligt sätt gör skillnad på kreatörer och kreatörer med det syfte som finns i lagrådsremissen är därför en utmaning.

3. Verk som nyttjats i förvärvssyfte

I utkastet till lagrådsremiss föreslås att upphovsmän vars verk nyttjats i förvärvssyfte ska ha rätt till ersättningen.

Av författningskommentaren framgår följande:

"Typiskt sett handlar det om verk som kommersialiserats genom att de tillgängliggjorts i syfte att göra en ekonomisk vinst. Det kan vara upphovsmannen själv som utnyttjat verket i sådant syfte eller någon som förvärvat de ekonomiska rättigheterna till verket (en rättsinnehavare). Det finns dock inget krav på att utnyttjandet faktiskt har genererat intäkter för upphovsmannen eller rättsinnehavaren och det behöver inte ha skett inom

ramen för en verksamhet som drivs i vinstsyfte. Det innebär att verket kan ha utnyttjats i t.ex. offentligt finansierad verksamhet. I mer uppenbara fall kan det handla om verk som sänts ut i radio eller tv eller getts ut, t.ex. böcker eller musik, artiklar som publicerats på en nyhetssajt, fotografier, illustrationer eller teckningar som publicerats i t.ex. tidningar eller webb-magasin, uppförda pjäser, framföranden av professionella orkestrar, konstverk som sålts eller visats offentligt och musik eller film som släppts digitalt eller spelats offentligt. I svårbedömda fall bör kravet inte ställas allt för högt. Syftet är att undanta upphovsmän som typiskt sett inte påverkas ekonomiskt i annat än obetydlig omfattning av privatkopiering, t.ex. privatpersoner vars texter, bilder eller filmer läggs ut och kopieras på internet på egna hemsidor, bloggar eller sociala medier.”

I texten på sidan 81 andra stycket återfinns texten: ”privatpersoner vars texter, bilder eller filmer läggs ut och kopieras från internet, /.../eller sociala medier” ska undantas från en PKE”. Konsekvenserna – effekterna – av denna skrivning är inte helt klar för oss. Som ett exempel: Ska alla musik-verk som STIM klarerar med YouTube vara undantagna eftersom de finns upplagda på YouTube som är ett socialt-medium eller i vart fall något som finns ”på Internet”? Eller står och faller rätten till PKE för denna YouTube-musik med huruvida musiken *tidigare* spelats någon annan stans, t ex av Sveriges Radio? Är det skillnad mellan en etablerad upphovsman jämfört med en amatör eller extra-knäckande textförfattare (jmf fallet med journalisten som verkar som inom populärmusik)? Är det bara när det sociala mediet är den enda möjliga kopieringskällan som verket skulle vara uteslutet?

Förslaget till *lagtext i denna del* innebär uppenbart att verk på privata hemsidor är undantagna (om de nu inte förekommit i något annat sammanhang?). Men texten innebär emellertid inte, som vi läser den, att verk som tillgängliggörs av amerikanska eller kinesiska (eller franska för den delen) on-line-medier-plattformar/sociala medier – t ex Tik-tok, YouTube eller Dailymotion – skulle vara uteslutna från PKE. Tvärtom. Eftersom dessa aktörer verkligen bedriver förvärvsverksamhet. Med utgångspunkt i DSM-direktivets artikel 17 – vars syfte är att dessa ”tech-giganter” ska göra rätt för sig, och uppenbarligen inte kan jämföras med en privat hemsida – leder denna text på sidan 81, jämte förslaget till lagtext, fel.

Behovet av att utesluta sådana verk från ”den breda allmänheten”, eller andra verk skapade av upphovsmän som inte i första hand finns på den upphovsrättsliga marknaden, bör därför avgränsas bort på annat sätt, förslagsvis att rekvisitet nedan om ”endast i obetydlig omfattning påverkas ekonomiskt” borde kunna tillgodose detta behov.

Mot den bakgrunden avstyrker Journalistförbundet förslaget till rekvisitet ”utnyttjas i förvärvsverksamhet” och det utkast till förarbetsuttalande om sociala medier som finns på sidan 81 andra stycket i utkastet till lagrådsremiss.

4. Upphovsmän som påverkas ekonomiskt i obetydlig omfattning ska inte ha rätt till ersättning

I utkastet till lagrådsremiss föreslås att upphovsmän som endast i obetydlig omfattning påverkas ekonomiskt av inskränkningen inte ska ha rätt till PKE, ett rekvisit som tillskillnad från "utnyttjas i förvärvssyfte" återfinns i en ingresspunkt till direktivet 2001/29/EG. Som exempel nämns i utkastet till lagrådsremiss, tex "utländska verk som inte förekommer på den svenska marknaden i någon större utsträckning eller verk som typiskt sett skyddas av tekniska åtgärder". Vi kan tillstyrka detta rekvisit.

Den praktiska hanteringen och administrationen av PKE från alla inbladade parter, t ex Copyswede, visar tydligt vilken synnerligen aggregerad verksamhet det handlar om, där det inte med bästa vilja i världen – i vart fall inte nu – går att få en konkret rapportering från vad som faktiskt kopierats. Det innebär att betydelsen av att omfattas eller inte omfattas av PKE – t ex i ljuset av "påverkas ekonomiskt" - rimligen inte borde bli lika avgörande jämfört med andra inskränkningar/ersättningsordningar/tvångslicenser, t ex följerrätten. (Begreppet "fördelning" som återfinns såväl i URL avseende PKE som i lagen om kollektiv förvaltning ("LKFU"), blir därmed missvisande med utgångspunkt i LKFU eftersom sådan fördelning, vilket förutsätter rapportering från konkreta nyttjare, över huvud taget inte är möjligt i fallet PKE.

5. Särskilt om fotografiska bilder och PKE

I lagrådsremissen förslås alltså att framställare av fotografiska bilder inte längre ska vara ersättningsberättigade. Detta motiveras bland annat med att det när det gäller fotografiska bilder, att inte finns någon på EU-rätten grundad rätt till PKE.

Bakgrunden till bestämmelsen om fotografisk bild är 1990-talets Upphovsrättsutredning, och dess förslag om fotografier och integration i upphovsrätten, som bl a innebar att lagen om fotografisk bild (1960:730) upphävdes, och begreppen fotografiska verk resp fotografisk bild infördes, varav den senare som en närliggande rätt. Liknande lagstiftningslösningar finns i de andra nordiska länderna. Skillnaderna mellan skyddsformerna – i princip – vara skyddstidens längd, skyddsomfånget samt att fotografiska verk skulle kunna bli föremål för en bearbetning i URLs mening, dvs andrahandsverk skulle kunna skapas med ett fotografiskt verk som förebild – och att därmed fotografiska verk (men inte fotografiska bilder) fick ett rättsskydd gentemot en extern bearbetning.

Vilka fotografier som är verk resp fotografiska bilder är enligt vår uppfattning oklart när en fysisk person är fotograf/upphovsman; (liksom skyddet i 46 § URL kan även 49 a § URL omfatta bildmaterial tagna av annat än fysiska personer, t ex fartkameror, övervakningskameror och drönare). Enligt rättspraxis RH 2009:18 (Aftonbladet Nya Medier) ansågs ett enkelt porträttfoto som fanns infogat i ett förundersökningsprotokoll, där ansiktet hade täckts över, vara ett fotografiskt verk. Andra rättsfall skulle kunna

peka mot att om fotografier, som i och för sig skulle anses som verk, men återges i en mycket lite version "bara" är en fotografisk bild, se NJA 2010 sid 135 ("tumnaglar"). I en situation när ett större foto, t ex ett gruppfoto på ett idrottslag, delas upp i flera mindre bilder (t ex på enskilda idrottsmän), torde därför ofta den första större bilden (gruppfoto) vara ett verk medan de mindre porträttbilderna tagna ur den större grupp-bilden "endast" vara fotografiska bilder; men det kan också vara så att även de mindre bilderna är verk. Icke desto mindre är det svårt att veta var gränsen går, i vart fall när en fysisk person är fotograf.

Vid sidan av Copyswedes hantering av fotografier och PKE – som hitintills inte gjort någon skillnad på fotografiska verk och bilder – hanterar organisationer som Bonus Copyright Access och Bildupphovsrätt Sverige (BUR) också upphovsrättsersättning avseende fotografier, dels kopiering inom ramen för avtalslicenserna i 42 b och 42 c URL, dels primärlicensen för etermedier i 42 e § URL. I ingen av dessa lagrum görs någon skillnad på fotografiska verk och bilder.

Utbetalningen av upphovsrättsersättningar till enskilda fotografer hanteras i Sverige framför allt av BUR. De ersättningar det gäller är dels skol-kopieringserättning (som erhålles från Bonus Copyright Access) dels ersättning för vidareändring i kabel och satellit plus PKE (som erhålles från Copyswede). Därtill har BUR egna avtal direkt med olika medieföretag, såsom SVT och UR, bla med avtalslicensverkan (t ex enligt 42 e § URL).

I några av fallen kan ersättningen från BUR till en enskild fotograf för ett visst konkret nyttjande betalas ut genom s k "analogi-fördelning"; dvs med utgångspunkt i rapportering från ett annat avtalsområde; t ex ersättningen för dagens PKE betalas ut med utgångspunkt i rapporteringen från SVTs rapportering för "primärlicensen" i 42 e § URL. I ingen av dessa fall görs någon skillnad mellan fotografiska verk och fotografiska bilder.

Att inom just ett (1) av dessa inkasseringsområden (PKE) ändra på nu gällande förutsättning genom att skilja mellan fotografiska verk och fotografiska bilder är därför inget vi kan tillstyrka. Vi kan inte här och nu överblicka konsekvenserna av en sådan ny-ordning, och vad det skulle föra med sig ang nya tillkommande administrativa bördor för de organisationer som bedriver individuell fördelning till fotografer. Då lagens inskränkning enligt 12 § URL när det gäller kopiering för privat bruk inte heller är tänkt att inte skilja sig åt mellan dessa skyddsformer är det inte rimligt att ge PKE till den ena skyddsformen men inte den andra.

Mot den bakgrunden avstyrker Journalistförbundet förslaget att fotografiska bilder inte längre ska omfattas av PKE.

Ulrika Hyllert
Förbundsordförande
Journalistförbundet